

Příloha: Návrh na změnu zákona o pohřbnictví občanského sdružení Tobit, o.s.

ZÁKON
ze dne 2014,

kterým se mění zákon č. 256/2001 Sb., o pohřbnictví a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů a zákon č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování, ve znění pozdějších předpisů

Parlament se usnesl na tomto zákoně České republiky:

Čl. I

Zákon č. 256/2001 Sb., o pohřbnictví a o změně některých zákonů, ve znění zákona č. 479/2001 Sb., zákona č. 320/2002 Sb., zákona č. 274/2003 Sb., zákona č. 122/2004 Sb., zákona č. 67/2006 Sb., zákona č. 41/2009 Sb., zákona č. 227/2009 Sb. a zákona č. 375/2011 Sb., se mění takto:

1. V § 1 se za slova „s lidskými pozůstatky“ vkládají slova „, , s jinými lidskými pozůstatky“.
2. § 2 zní:

Varianta I:

„§ 2

Vymezení základních pojmů

Pro účely tohoto zákona se rozumí

a) lidskými pozůstatky

1. mrtvé lidské tělo nebo jeho části do pohřbení, pokud nejsou za podmínek stanovených zvláštním právním předpisem²⁾ použity pro potřeby lékařské vědy, výzkumu nebo k výukovým účelům a zpopelněny ve spalovně poskytovatele zdravotních služeb podle zvláštního právního předpisu,²⁾ nebo

2. tělo dítěte, pokud mu po úplném opuštění dělohy tlouklo srdce, pulzovala pupeční šňůra, dostavilo se přirozené dýchání plicemi nebo se nesporně pohybovalo kosterní svalstvo bez ohledu na to, zda byl pupečník přerušen či placenta připojena a zemřelo po této době, nebo žádná z výše uvedených známek života nebyla určena, avšak porodní hmotnost byla nejméně 500 gramů. Nelze-li určit porodní hmotnost, jde o tělo dítěte narozeného mrtvě po dvacátém druhém dokončeném týdnu těhotenství, a nelze-li délku těhotenství určit, je nejméně 25 cm dlouhé, a to od temene hlavy k patě,

b) jinými lidskými pozůstatky plod po potratu vážící méně než 500 gramů, u kterého po opuštění dělohy nebyly určeny žádné známky života uvedené v písm. a) bod 2. Jinými

lidskými pozůstatky se rozumí i biologické zbytky potratu podle zvláštního právního předpisu,

- c) lidskými ostatky lidské pozůstatky po pohřbení,
- d) pohřbením uložení lidských pozůstatků nebo jiných lidských pozůstatků do hrobu nebo hrobky na veřejném nebo neveřejném pohřebišti nebo jejich zpopelnění v krematoriu,
- e) veřejným pohřebišťem prostor určený k pohřbení lidských pozůstatků, jiných lidských pozůstatků nebo uložení zpopelněných lidských ostatků v podobě míst pro hroby a hrobky nebo úložiště jednotlivých uren nebo rozptylové či vsypové louky nebo jejich kombinace,
- f) hrobovým místem místo na pohřebišti určené pro zřízení hrobu nebo hrobky nebo vyhrazené místo v úložišti jednotlivých uren,
- g) balzamací úprava lidských pozůstatků zamezující rozvoji posmrtných změn vyvolaných hnilobnými bakteriemi nebo hmyzem,
- h) konzervací úprava lidských pozůstatků zpomalující rozvoj posmrtných změn vyvolaných hnilobnými bakteriemi nebo hmyzem,
- i) úpravou lidských pozůstatků nebo jiných lidských pozůstatků jejich úprava před pietním uložením do rakve, zejména umývání, holení, stříhání, kosmetické úpravy, oblečení do šatů nebo rubáše,
- j) konečnou rakví rakev, v níž jsou lidské pozůstatky nebo jiné lidské pozůstatky pohřbeny,
- k) totožností jméno, příjmení, datum narození a státní příslušnost zemřelého nebo označení jiných lidských pozůstatků, a
- l) exhumací manipulace s nezetlelými i zetlelými lidskými ostatky.“.

Varianta II.:

„§ 2

Vymezení základních pojmů

Pro účely tohoto zákona se rozumí

- a) lidskými pozůstatky mrtvé lidské tělo nebo jeho části nebo tělo dítěte, pokud mu po úplném opuštění dělohy tlouklo srdce, pulzovala pupeční šňůra, dostavilo se přirozené dýchání plicemi nebo se nesporně pohybovalo kosterní svalstvo bez ohledu na to, zda byl pupečník přerušen či placenta připojena a zemřelo po této době, do pohřbení, pokud nejsou za podmínek stanovených zvláštním právním předpisem²⁾ použity pro potřeby lékařské vědy, výzkumu nebo k výukovým účelům a zpopelněny ve spalovně poskytovatele zdravotních služeb podle zvláštního právního předpisu,²⁾
- b) jinými lidskými pozůstatky tělo dítěte nebo plodu po potratu, u něhož žádná známka života podle písm. a) nebyla určena. Jinými lidskými pozůstatky se rozumí i biologické zbytky potratu podle zvláštního právního předpisu,
- c) lidskými ostatky lidské pozůstatky po pohřbení,
- d) pohřbením uložení lidských pozůstatků nebo jiných lidských pozůstatků do hrobu nebo hrobky na veřejném nebo neveřejném pohřebišti nebo jejich zpopelnění v krematoriu,
- e) veřejným pohřebišťem prostor určený k pohřbení lidských pozůstatků, jiných lidských pozůstatků nebo uložení zpopelněných lidských ostatků v podobě míst pro hroby a hrobky nebo úložiště jednotlivých uren nebo rozptylové či vsypové louky nebo jejich kombinace,

- f) hrobovým místem místo na pohřebišti určené pro zřízení hrobu nebo hrobky nebo vyhrazené místo v úložišti jednotlivých uren,
- g) balzamací úprava lidských pozůstatků zamezující rozvoji posmrtných změn vyvolaných hnilobnými bakteriemi nebo hmyzem,
- h) konzervací úprava lidských pozůstatků zpomalující rozvoj posmrtných změn vyvolaných hnilobnými bakteriemi nebo hmyzem,
- i) úpravou lidských pozůstatků nebo jiných lidských pozůstatků jejich úprava před pietním uložením do rakve, zejména umývání, holení, stříhání, kosmetické úpravy, oblečení do šatů nebo rubáše,
- j) konečnou rakví rakev, v níž jsou lidské pozůstatky nebo jiné lidské pozůstatky pohřbeny,
- k) totožností jméno, příjmení, datum narození a státní příslušnost zemřelého nebo označení jiných lidských pozůstatků, a
- l) exhumací manipulace s nezetlelými i zetlelými lidskými ostatky.“.

Zde následují další novelizační body 3 – 23. Vzhledem k tomu, že se jedná se o legislativně technické úpravy související se změnou navrženou v novelizovaném bodu 2, nebyly zde pro nedostatek místa uvedeny.

Čl. II

Zákon č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování (zákon o zdravotních službách) ve znění zákona č. 167/2012 Sb., zákona č. 437/2012 Sb., zákona č. 66/2013 Sb., zákona č. 303/2013 Sb. a zákona č. 60/2014 Sb., se mění takto:

V § 91 se zrušují slova „plod po potratu,“ a za poslední větu se doplňuje věta „Plod po potratu se zpopelňuje v krematoriu jako jiný lidský pozůstatek podle zvláštního právního předpisu.“

Vysvětlení nezbytnosti navrhované právní úpravy

Varianta I – pohřbít by měla obec

Obecnou pohřbívací povinnost k mrtvě narozeným dětem budou mít v případě přijetí varianty I obce. Účelově vynaložené náklady v souladu s § 5 odst. 4 zákona o pohřebnictví na pohřbení ponese stát, protože po mrtvě narozeném dítěti nejsou dědicové. O mrtvorozeném dítěti a o tom, že nikdo nebyl během 4 dnů od jeho narození ochoten uhradit náklady na jeho pohřbení, by měly informovat příslušnou obec podle § 5 odst. 2 zákona o pohřebnictví ty právnické nebo fyzické osoby, u kterých je mrtvorozené dítě přechodně uloženo. Lékař provádějící prohlídku mrtvě narozeného dítěte může „List o prohlídce zemřelého“ předat obci, ve které se dítě mrtvě narodilo.

Opakované žádosti některých obcí o refundaci nákladů na pohřeb mrtvě narozených dětí *de lege lata* nemusí být vyřízeny kladně s odvoláním se na platné vymezení právního pojmu *nascitura*, kterému z administrativního hlediska není přiděleno rodné číslo. Obec přitom musí vypravit pohřeb i cizinci bez rodného čísla nebo lidským pozůstatkům bez totožnosti. Vždyť opuštěné mrtvorozené děti můžeme bez nadsázky nazvat „malými bezdomovci“ (bez pozůstalosti, bez dědiců). Proč by jim nemohlo být přidělováno např. evidenční číslo v rámci

celé ČR až po jejich pohřbení, pokud by navíc pouhá absence několika numerických znaků měla bránit refundacím pohřebních útrat obcí ze strany státu? Zdá se, že je pohodlnější konstatovat, že něco nelze udělat, než se pokusit hledat cesty k řešení. Je nepochybně zajímavé, že Ministerstvu práce a sociálních věcí absence rodného čísla mrtvorozeného dítěte pro vyplacení pohřebního vypravitele jeho pohřbu doposud žádný problém nečiní.

Varianta II – pohřbít nebude muset nikdo

Obecnou pohřbívací povinnost k mrtvě narozeným dětem nebude mít v případě přijetí varianty II nikdo. Záleží na rodičích, zda využijí svého práva a během 96 hodin po oznámení úmrtí vypraví svému potomku pohřeb dobrovolně. Po uplynutí zákonné lhůty se z mrtvě narozeného dítěte stane jiný lidský pozůstatek, který se na náklady poskytovatele zdravotní služby spálí ve spalovně nebo jej na vlastní náklady pohřbí dobrovolně jakákoli fyzická nebo právnická osoba. Tím se naplní výše uvedený princip občanského práva *res extra commercium* pouze z nepatrné části a právní ochrana lidského těla po prenatální smrti člověka bude záviset pouze na osobách jemu blízkých, které jediné jsou legitimovány k žalobě na ochranu jeho postmortální ochrany osobnosti.

Klady a zápory varianty II

+ Snížení nároku na čerpání ze státního rozpočtu o 1 850 000 Kč

- Rozhodne-li se obec ve své samostatné působnosti mrtvě narozené děti pohřbívat, stát ji nebude povinen náklady na takové pohřby refundovat.

- Zacházení s těly mrtvě narozených dětí bude nadále v rozporu se zásadou *res extra commercium* v ustanovení § 493 NOZ

Společné zásady obou variant na změnu zákona o pohřebnictví

- Mrtvě narozené dítě
  - lékař musí prohlédnout, označit, po pitvě zašít a vystavit matce List o prohlídce zemřelého
  - není po dobu 96 hodin od oznámení úmrtí nebo po sjednání pohřbení odpadem
  - rodiče mají právo odmítnout jeho pitvu
  - rodiče mají právo dítě pojmenovat a jméno uvést v rodném listu dítěte
  - rodiče mají právo dítěti vypravít pohřeb svépomocí na hřbitově nebo prostřednictvím provozovatele pohřební služby
  - pohřbení musí rodiče nebo osoba blízká sjednat do 96 hod po oznámení o porodu mrtvě narozeného dítěte na Listu o prohlídce zemřelého
  - ostatní subjekty mohou pohřbít dobrovolně až po marném uplynutí lhůty 96 hodin od oznámení úmrtí rodičům
  - vypravitel pohřbu – fyzická osoba má nárok na pohřebné ve výši 5000 Kč do jednoho roku od pohřbu
  - rodiče mají právo na informace o zdravotním stavu dítěte a o výsledcích pitvy
  - matka má nárok na mateřskou dovolenou v délce trvání 14 týdnů
  - matka nemá nárok na porodné

- provozovatel pohřební služby musí na mrtvě narozeném dítěti provést stejné úpravy jako na lidských pozůstatcích
- na matrice si rodiče do měsíce vyzvednou rodný list, dítě nemá přiděleno rodné číslo, a pokud rodiče nejsou manželé, otec v rodném listě nebude zapsán
- Plod po potratu
  - lékařská prohlídka se nekoná, List o prohlídce zemřelého se nevyplňuje
  - není po dobu 96 hodin od oznámení úmrtí nebo po sjednání pohřbení odpad, ale jiný lidský pozůstatek
  - rodiče mají právo odmítnout jeho pitvu
  - rodiče mají právo na informace o zdravotním stavu plodu a o výsledcích vyšetření nebo pitvy
  - vydání plodu po potratu poskytovatelem zdravotní služby rodičům bude legální, ustanovení § 91 zákona o zdravotních službách se použije fakultativně až po marném uplynutí lhůty 96 hodin od oznámení úmrtí rodičům
  - rodiče mají právo plod pojmenovat bez jakékoli registrace na matrice
  - rodiče mají právo vypravit plodu pohřeb svépomocí na hřbitově nebo prostřednictvím provozovatele pohřební služby
  - provozovatel pohřební služby po uzavření objednávky musí plod po potratu upravit, převést a pohřbít za stejných podmínek jako by se jednalo o lidský pozůstatek dle zákona o pohřbivnictví
  - ostatní subjekty mohou pohřbít dobrovolně až po marném uplynutí lhůty 96 hodin od oznámení potratu rodičům
  - rodiče mají právo požadovat, aby byl plod po potratu spálen odděleně od jiného zdravotnického odpadu v samostatném kontejneru
  - vypravitel pohřbu plodu nemá nárok na pohřebné ve výši 5000 Kč do jednoho roku od pohřbu
  - pohřbivací povinnost obec nemá, i když jej zdravotnické zařízení informuje po uplynutí lhůty 96 hod od potratu
  - minimální standard je společné zpopelnění plodů po potratu v krematoriu
  - spálit plod po potratu ve spalovně nemocnice není dovoleno
  - matka nemá nárok na mateřskou dovolenou v délce trvání 14 týdnů
  - matka nemá nárok na porodné
  - matrika o plodu po potratu není informována
  - lékař o samovolném potratu mimo zdravotnické zařízení není informován

Předpokládaný finanční dosah navrhované právní úpravy na státní rozpočet

Některé lidské pozůstatky (plody po potratu, mrtvě narozené děti) musíme v České republice spálit, tj. nelze je legálně pohřbít v rakvi do hrobu na veřejném pohřebišti, i když by to mohlo být ekonomicky výhodnější než spalování ve spalovnách zdravotnických zařízení. Jiné lidské pozůstatky (cizinců, mrtvých lidských těl bez zjištěné totožnosti, části těl) musíme pohřbít do země, tj. nelze je legálně zavézt v rakvi do žároviště krematoria, i když by to mohlo být ekonomicky výhodnější než pohřbení do hrobu.

Odhadované náklady varianty I

Počet mrtvě narozených dětí za rok v ČR zůstává dlouhodobě pod hranicí 600 (viz tab. č. 2). Náklady na pohřbení mrtvě narozeného dítěte bez obřadu s uložením urny do společného hrobu se pohybují mezi 3500 – 4500 Kč. Nejvyšším nákladem na zpopelnění mrtvě narozeného dítěte je samotný žeh ve výši cca 3000 Kč, zbylé náklady tvoří především rakev, rubáš a urna. V některých případech (letní období, hrobka) může být uložení do země na hřbitově levnější než pohřeb žehem. Kvalifikovaný odhad na státní rozpočet bude činit tedy každoročně 4000 Kč x 500 mrtvě narozených dětí (asi jednu šestinu pohřbívají sami rodiče), tj. **2 000 000 Kč**. Právnická osoba (obec) nemůže čerpat sociální dávky (pohřebné).

Náklady zdravotních pojišťoven na zpopelnění plodů po potratu jako jiných lidských pozůstatků v krematoriích se sníží o plody, které si rodiče pohřbí sami na vlastní náklad (což současná právní úprava nedovoluje).

Odhadované náklady varianty II

Náklady na likvidaci anatomicko-patologického odpadu musí podle platné právní úpravy vždy hradit poskytovatel zdravotní služby, jedná se tedy o službu zdravotní, nezávisle na druhu zároviště. Nejvyšším nákladem na hromadné spálení mrtvě narozených dětí ve společném plastovém kontejneru určeném především pro amputáty bude spotřeba energie. Najednou lze takto spálit až tucet těl. Kvalifikovaný odhad na rozpočty zdravotních pojišťoven budou činit tedy každoročně 250 Kč x 600 mrtvě narozených dětí, tj. **150 000 Kč**.

Závěrem je nutné upozornit na ekonomické riziko týkající se pohřebného u mrtvě narozených dětí. Sociální dávka pohřebného ve výši 5000 Kč může v případě plného zájmu rodičů o pohřeb svého potomka zatížit státní rozpočet více než obě varianty. Kvalifikovaný odhad na rozpočet MPSV může činit každoročně 5000 Kč x 600 mrtvě narozených dětí, tj. **3 000 000 Kč**, a to i v případě, že účelně vynaložené náklady na pohřbení mrtvě narozených dětí byly ve skutečnosti nižší.

Společné náklady pro obě varianty

Náklady spojené s přechodným uložením jiných lidských pozůstatků hradí poskytovatel zdravotní služby, a to v souladu s § 4 odst. 4 zákona o pohřebnictví po dobu 48 hodin od úmrtí nebo od provedení pitvy. Po uplynutí této doby hradí náklady ten, kdo sjedná pohřbení podle § 5 odst. 1 zákona o pohřebnictví. Zjednodušeně řečeno, první dva dny po pitvě se s mrtvě narozeným dítětem, včetně převozu těla na pitvu a z pitvy, nakládá stále ještě v souvislosti s poskytováním zdravotní, nikoli pohřební služby. Sjedná-li rodiče pohřbení během 4 dnů od chvíle, kdy jim bylo oznámeno, že dítě se narodilo mrtvé, hradí náklady za přechodné uložení svého mrtvého novorozence od třetího dne po pitvě nebo od třetího dne po porodu, nebyla-li pitva provedena.

Zvláštní část důvodové zprávy

K bodu 2

Varianta I

K prenatalnímu úmrtí nedochází pouze v děloze matky. I živě vypuzené nebo vyňaté dítě může být *de lege artis medicinae* na základě odborného posouzení lékaře *ad hoc* ponecháno bez první lékařské pomoci. Nejedná se o úmrtí osoby. Pro účely určení vzniku subjektu práv nemá definice lidských pozůstatků normativní charakter. Ve vyspělých zemích je resuscitace a intenzivní péče většinou povinná od 26. gestačního týdne.¹ Vytvoření norem založených pouze na gestačním stáří, porodní váze nebo délce těla, které často stejně nejsme schopni přesně stanovit, by neodpovídalo medicínské i etické složitosti situace a bránilo v individuálním rozhodování.

Mrtvé lidské tělo živě vypuzeného nebo vyňatého dítěte z dělohy matky nebo tělo mrtvě narozeného dítěte má mít zaručenu stejnou právní ochranu jako každý lidský pozůstatek, tj. jako dítě, které bylo lékařem označeno jako živé a umřelo po porodu, včetně pohřbívací povinnosti obcí. Konkrétní znaky života jsou v navrhovaném bodě stanoveny proto, aby nedošlo k jejím změnám z důvodu statistických nebo zdravotnických, kde jsou zatím upraveny obdobně.

Mrtvé lidské tělo plodu po potratu je tzv. jiným lidským pozůstatkem, což je nový právní institut, který má zaručit, že se s plody po potratu a biologickými zbytky po potratu po dobu 96 hodin od oznámení úmrtí nebude nakládat jako s anatomicko-patologickým odpadem. Jiný lidský pozůstatek má, vyjma pohřbívací povinnosti obcí, v této zákonné lhůtě zaručenu stejnou právní ochranu jako lidský pozůstatek. Po marném uplynutí této zákonné lhůty je minimální standard poskytovatelů zdravotních služeb společné zpopelnění plodů po potratu v krematoriu. Spálit plod po potratu ve spalovně nemocnice není dovoleno. Právně – administrativní evidence jiných lidských pozůstatků je fakultativní, bude zpravidla upravena vnitřními předpisy poskytovatelů zdravotních služeb, provozovatelů pohřebních, hřbitovních a kremačních služeb.

Poskytovatel zdravotní služby musí jiný lidský pozůstatek přechodně uložit stejně jako lidský pozůstatek a vydat vypraviteli pohřbu. Provozovatel pohřební služby, krematoria a pohřebiště musí jiný lidský pozůstatek po uzavření objednávky pohřbení uložit do rakve, převézt, přechodně uložit a pohřbít stejně jako lidský pozůstatek. Nebude-li nikdo ochoten jiný lidský pozůstatek pohřbít dobrovolně, postupuje se podle § 91 zákona o zdravotních službách.

Shrnutí varianty I na změnu zákona o pohřbnictví
--

- Lidský pozůstatek je dítě narozené se znaky života pod hranicí viability
- Lidský pozůstatek je i dítě mrtvě narozené
- Jiný lidský pozůstatek je

¹ Srov. Zlatohlávková, B., Viabilita plodu a novorozence. In: Actual Gyn. 3 (2011), s. 47–51, zde s. 47.

- plod po potratu
- biologické zbytky potratu

Varianta II

Mrtvé lidské tělo živě vypuzeného nebo vyňatého dítěte z dělohy matky má mít zaručenu stejnou právní ochranu jako každý lidský pozůstatek, tj. jako dítě, které bylo lékařem označeno jako živé a umřelo po porodu, včetně pohřbivací povinnosti obcí. Mrtvě narozené dítě z ekonomických důvodů však oproti variantě I. pohřbeno obligatorně nebude. Konkrétní znaky života jsou zde stanoveny proto, aby nedošlo k jejím změnám z důvodu statistických nebo zdravotnických, kde jsou zatím upraveny obdobně.

Mrtvé lidské tělo mrtvě narozeného dítěte nebo plodu po potratu je tzv. jiným lidským pozůstatkem, což je nový právní institut, který má zaručit, že se s mrtvě narozenými dětmi, plody po potratu a biologickými zbytky po potratu nebude po dobu 96 hodin od oznámení úmrtí nakládat jako s anatomicko-patologickým odpadem. Jiný lidský pozůstatek má, vyjma pohřbivací povinnosti obcí, v této zákonné lhůtě zaručenu stejnou právní ochranu jako lidský pozůstatek. Po marném uplynutí této zákonné lhůty je minimální standard poskytovatelů zdravotních služeb společně zpopelnění plodů po potratu v krematoriu. Spálit plod po potratu ve spalovně nemocnice není dovoleno. Právně – administrativní evidence jiných lidských pozůstatků je fakultativní, u mrtvě narozených dětí bude k dispozici List o prohlídce zemřelého, u plodů po potratu bude zpravidla upravena vnitřními předpisy poskytovatelů zdravotních služeb, provozovatelů pohřebních, hřbitovních a kremačních služeb.

Poskytovatel zdravotní služby musí jiný lidský pozůstatek po pitvě zašít, přechodně uložit stejně jako lidský pozůstatek a vydat vypraviteli pohřbu. Provozovatel pohřební služby, krematoria a pohřebiště musí jiný lidský pozůstatek po uzavření objednávky pohřbení umýt, obléci, převézt, přechodně uložit a pohřbít stejně jako lidský pozůstatek. Nebude-li nikdo ochoten jiný lidský pozůstatek pohřbít dobrovolně, postupuje se podle § 91 zákona o zdravotních službách.

Shrnutí varianty II na změnu zákona o pohřebnictví
--

▪ Lidský pozůstatek je dítě narozené se znaky života pod hranicí viability   ▪ Jiný lidský pozůstatek je   ▪ dítě mrtvě narozené   ▪ plod po potratu   ▪ biologické zbytky potratu

Zde prezentovaný návrh na dílčí změnu zákona o pohřebnictví a zákona o zdravotních službách je lepším řešením než stávající právní úprava, když už ne dobrým, a o něco blíže základním lidským právům, když ne spravedlivým.